

O'ZBEKISTON ZARGARLIK SAN'ATINI ILMIY-AMALIY ASOSDA KOMPLEKS RIVOJLANTIRISH MASALALARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17408246>

Dadamuxamedov Fasixitdin Gulyamovich

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti professori,
O'zbekiston xalq ustasi
e-mail: dadamuhamedov1926@gmail.com
Tel.: +99899 8543129

Dadamuxamedov Bobir Fasixitdinovich

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti
o'qituvchisi, San'atshunoslik fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0009-0003-4122-6233
e-mail: zargar.bobur@mail.ru
Tel.: +99890 9317787

Annotatsiya

Maqolada mustaqillik yillarining avvalida boshlangan yangi tarixiy davr O'zbekiston an'anaviy zargarlik san'atini asrash va rivojlantirish jarayonining o'ziga xos yo'lini belgilab berganligi, mustaqilligimizning dastlabki yillaridan boshlab xalqimizning bir necha ming yillik boy, bebaho milliy qadriyatlarini qayta tiklash, ezgu an'analarimizni, xususan milliy hunarmandchilik va amaliy-bezak san'atini rivojlantirishga davlat darajasida e'tibor qaratilganligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar

zargarlik san'ati, madaniy meros, badiiylik, texnika, texnologiya, innovatsiya, minoi, sovetkori, qolipaki, bosma, tendensiya.

Kirish. O'zbekistonning mustaqillikka erishgani natijasida ko'p asrli an'analarga ega va o'z tabiatiga ko'ra evolyutsion yo'l bilan qonuniy tarzda rivojlangan zargarlik tizimlarida ham muhit o'zgarishlar ro'y berdi. Shu bilan birgalikda, qisqa muddat ichida yurtimizda zargarlarning yangi avlodi yetishib chiqdi va zargarlikning yangi yo'nalishlari paydo bo'ldi. Natijada, bugun biz O'zbekiston zargarlarining amalda an'anaviylikni muhofaza qilish, qayta tiklash, yangiliklar yaratish va rivojlantirishning samarali jarayonini kuzatishimiz mumkin. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 25 dekabrda "Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish, ilmiy o'rganish va targ'ib qilishni rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-405-son

qarorining 1-ilovasida “Nomoddiy madaniy merosning alohida namunalarini ilmiy-amaliy asosda kompleks rivojlantirish bo’yicha o’zaro hamkorligini yo’lga qo’yish rejasi”ga muvofiq bir qator nomoddiy madaniy meros namunalari qatorida zargarlik san’atini rivojlantirish alohida belgilab o’tilgan. Shuningdek, zargarlik san’atini qo’llab-quvvatlashga tashabbus bildirgan mas’ul tashkilot sifatida “Navoiy kon-metallurgiya kombinati” AJ, ijodiy va amaliy rivojlantirishga mas’ul etib Fasixitdin Dadamuxamedov – O’zbekiston xalq ustasi, Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti professori, zargar, zargarlar sulolasining vakili, ilmiy tadqiq etishga mas’ul etib Akbar Hakimov – O’zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi, O’zbekiston Badiiy akademiyasi akademigi, san’atshunoslik fanlari doktori, professor belgilangan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. O’zbekiston zargarlik san’atining shakllanishi, rivojlanish tamoyillari va xususiyatiga doir esa qator ilmiy adabiyotlar mavjud bo’lib, ular xronologik jihatdan o’rganildi va tadqiq etildi. D.Faxretdinova, A.Xakimovlarning tadqiqotlarida O’zbekiston zargarlik san’atini tarixiy-madaniy davrlashtirish masalalariga to’xtalib o’tilgan bo’lib, qadimgi davrdan to XX asrning 80-yillariga qadar bo’lgan davrda zargarlik san’ati rivoji, taqinchoqlarning turkumi va maishiy hayotdagi o’rni tahlil qilingan bo’lsa, K.Akilova, N.Azizova, Ye.Ermakova (Shironina), Ye.Gorojankina, Ya.Chvir, G.Babadjanova, Sh.Shoyoqubov, Z.Aliyeva, M.Niyazova, Sh.Mahkamov, G.Yuldasheva, M.Abdullayev, D.Bobojonov izlanishlarida esa muayyan tarixiy-nazariy masalalar ko’tarilgan. Shuningdek, XIX-XX asrlarda zargarlik san’atida qo’llanilgan texnika-texnologiyalar, zargarlar va ularning ijodiy izlanishlari tahlil qilingan, D.Atamuratova, N.Yuldashova, S.Davlatovalarning tadqiqotlarida O’zbekiston zargarlik san’atini o’rganish borasidagi yangi nazariy yondashuvlar, uning ma’naviyat, an’analar, zamonaviy jarayonlar bilan bog’liqligi o’z ifodasini topgan. O’zbekiston zargarlik san’atidagi etnomadaniyat mutanosibligi, taqinchoqlardagi naqshlar mazmuni (semantikasi), ma’nosi, sohadagi mavjud kasbiy-badiiy masalalar E.Gyul, B.Nodir va T.Geyzlarova larning tadqiqotlarida bayon etilgan. Yuqoridagi barcha ilmiy tadqiqotlarda zargarlik san’atiga doir masalalarni o’rganish borasida fanlararo yondashuv va san’atshunoslik jihatlariga e’tibor qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada bugungi globallashuv davrining iqtisodiy, ijtimoiy-tarixiy omillari va badiiy jarayon xususiyatlari ta’sirida shakllangan O’zbekiston zargarlik tarmog’ini mahalliy sanoatning asosiy drayverlaridan biriga aylantirish, sohani yanada rivojlantirish maqsadida malakali kadrlarni tayyorlash va bu borada amalga oshirilayotgan ishlarni tadqiq etishdagi

tarixiy-madaniy, etnologik, tarixiy-semantik, qiyosiy tahlil, badiiy tahlil kabi tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Asriy an'analar ergashish, eski usullarni saqlab qolish, an'anaviy ashyolar va xomashyolardan foydalanish bilan bir qatorda zamonaviy zargarlar buyumlar shakliga va naqshiga innovatsiyalar kiritishmoqda, yangidan-yangi texnika va texnologiyalarni tajribadan o'tkazmoqdalar. Ular mahalliy zargarlik san'atida keng qo'llanilgan shakllarning unutilib borayotgan an'alarini qayta tiklamoqdalar. Ba'zi ustalarimiz esa noan'anaviy yo'nalishda ijod qilmoqdalar. Birinchi guruh ustalari qatoriga Dadamuxamedovlar sulolasi, G.Yo'ldosheva, R.Muxametshin, M.Nazirxonov, Sh.Nizomov, I.Olimov, G.Tosheva, A.Xaydarov, marg'ilonlik X. va Ya.Abdujabborovlar kiritilsa, ikkinchi guruhga esa, toshkentlik N.Xolmatov, A.Dzyuba, N.Dzyuba, T.Yunusov, G.Tikayev, E.Gostev, qo'qonlik A.Shixayev, samarqandlik A.Kuxov kabi zargarlarni kiritishimiz mumkin. Ular bir vaqtning o'zida ijodiy asarlarida ham o'zbek zargarlik san'ati an'alarini saqlash va tiklashga, ham uni rivojlantirish va yangi tendensiyalarga asoslanib asarlar yaratishni targ'ib qilishdi. Buning natijasida esa, zargarlik san'atida yangi davrga qadam qo'yishdek g'oyalar asosiy o'rinni egalladi. Bundan tashqari, bir qator ustalar an'anaviy merosga murojaat qilishni zamonaviy shakllarni izlash bilan uyg'unlashtirsa, boshqalarning ijodida badiiy an'ana zargarlik buyumlarining majoziy ohangini belgilovchi asosiy omilga aylanadi. Ko'p asrlar mobaynida shakllangan an'analarni qayta tiklash, ularni zamonaviy jarayonda uyg'unlashtirish ushbu guruh a'zolarining asosiy maqsadi edi.

Toshkent zargarlik maktabining yirik vakili, toshkentlik zargar-Dadamuxamedovlar sulolasining asoschisi, O'zbekiston xalq ustasi (1998 y.), Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti professori F.Dadamuxamedov hisoblanadi. U mustaqillik davrida o'zbek zargarlik san'atini rivojiga munosib hissa qo'shgan bo'lib, bugungi kunda yoshlarga zargarlik san'atining sir-asrorlarini ham o'rgatib kelmoqda. Shu bilan bir qatorda zargarlikdagi an'analarni qayta tiklab, ularni saqlagan holda davr ruhiyatini singdirish orqali yangi, modern va avangard uslublariga xos taqinchoqlarni yaratib kelmoqda. Bu esa, nafaqat O'zbekiston zargarlik san'ati an'analarni saqlash va rivojlantirish, balki bugungi davr ta'biri bilan aytganda innovatsiya sifatida ham tan olindi. Shu orqali F.Dadamuxamedov o'zbek zargarlik san'atining yangi davrini boshlab berdi. Ayni paytda F.Dadamuxamedov ijodida zamonaviylik ruhini ham his qilish mumkin. Uning ijodida bir ajoyib xususiyat bor – bu an'anaviylik va zamonaviylikning go'yo bir-biriga singib ketgandek ajoyib uyg'unlik. Zargarining ijodiy o'ziga xosligi ham ana shunda, desak mubolag'a bo'lmaydi.

XXI asrning birinchi 20-yilligi mobaynida toshkentlik zargarlar – Dadamuxamedovlar sulolasi vakillari Fasixitdin Dadamuxamedov hamda aka-uka Muxsin, Tal’at va Bobur Dadamuxamedovlar milliylikka asoslangan an’anaviy, zamonaviy hamda innovatsion yo’nalishdagi zargarlik taqinchoqlarini yaratib kelmoqdalar. Bugungi kunda, mazkur yo’nalishlarni mumtoz, etno, avangard, modern, minimalizm kabilarga ajratishimiz mumkin. Ular orasida aynan innovatsion yo’nalishda an’anaviylik asosidagi zargarlik buyumlarini yaratib kelayotgan Dadamuxamedovlar sulolasi ham faoliyat yuritib, yangiliklar yaratishda o’ziga xos o’rnak bo’layotganligi taqsimga sazovordir.

Shuningdek, toshkentlik zargarlardan Mirvosil Obidov, Bobur Muxamedov, Mexriddin Xoliqov, Anel Ulumbekova, Ulug’bek Xolmurodov, Ramziddin Azizov, Yulya Kutovaya, Bahodir Davlatov, Fotima Yunusova kabi zargarlar milliylikka asoslangan zamonaviy zargarlik taqinchoqlarini yasab, soha rivojlanishiga munosib hissa qo’shmoqdalar.

Buxoro maktabi an’analari bilan zamonaviylikni mohirona uyg’unlashtirgan ustoz S.Muxamadov, T.Muxamedov, marg’ilonlik eng keksa zargar A.Abdujabborovning asarlarida an’anaviy shakl, bezak, naqsh, tosh tanlovi saqlanib qolgan badiiy qiyofada yaratilgan. Asrlar davomida rivojlanib kelayotgani alohida e’tirof etishga loyiq jihatlardan hisoblanadi. Ular har xil tabiiy toshlarni turli darajada va tekisliklarda joylashtirib, kompozitsiyani murakkablashtiradi, materiallarning badiiy yechimini boyitadi, ularning tabiiy go’zalligi va bezak imkoniyatlarini ochishga intiladi. Mumtoz va sharqona uslublar uyg’unlashgan holda ko’plab asarlar yaratib, Buxoro zargarlik maktabi rivojiga o’zining munosib hissasini qo’shib kelmoqdalar.

Farg’ona zargarlik maktabi an’analari asosida ijod qilayotgan zargarlar qatorida Xamid va Yaxyo Abdujabborovlarni misol qilib keltirishimiz mumkin. Mazkur sulola vakillarining ijodiy izlanishlarida “Qashqar baldoq” sirg’asi yetakchi o’rinni egallagan bo’lib, ushbu sirg’alar nafaqat qashg’arlarning zargarlik san’ati, balki umuman olganda, o’ziga xos buddaviylik dini madaniyatining ifodasi hisoblanadi. X.Abdujabborov an’anaviy uslubiga ko’ra, naqshinkor bezak halqaning pastki qismiga joylashtirilib, uni o’rtasigacha to’ldiradi. Doira markazidagi fazo ma’nosini anglatuvchi aylana – quyosh, yulduzlar motivining timsoli bo’lgan “Budda g’ildiragi” bezakli nishoni joylashgan bo’lib, u ezgu tilaklarning sinkretik ramziga aylangan. Yaxyo Abdujabborovning o’rni katta. Ya.Abdujabborov marg’ilonlik yosh zargar bo’lib, u yoshligidan otasi Hamid Abdujabborovdan zargarlik hunarini o’rgangan. Uning taqinchoqlari o’zining xilma-xiligi bilan ajralib turadi. Bular qatoriga “Qashqar baldoq” sirg’a, “Xalqai besh oyoq”, “Xalqa”, “Oynador” zirak, “Qoziq” sirg’a, bilakuzukuzuk va uzuklarni

misol qilib keltirishimiz mumkin. Usta o'zi ijod qilgan Farg'ona zargarlik maktabi an'analariga rioya qilib, faqatgina shu maktabga asoslangan zargarlik taqinchoqlarini tikladi va uni yanada boyitishga o'z hissasini qo'shdi.

Mustaqillik davrida o'z faoliyatini olib borayotgan Farg'ona zargarlik maktabining yosh vakillaridan biri, Andijon shahri zargarlik ustalari sulolasining oltinchi avlodi Oyatillo Ergashev hisoblanadi. O.Ergashev sulolaning katta avlod vakillari singari an'anaviy yo'nalishda ijod qilib, Farg'ona zargarlik maktabining eng yorqin namunalarini o'z asarlarida aks ettirib kelmoqda. Tumorlar, "Qashqar baldoq" sirg'asi, bilakuzuk va uzuklar shular jumlasidandir.

Bugungi kundagi Qoraqalpog'iston zargarlik maktabida esa holat bir muncha o'zgacha. Sababi, bu yerda faqat birgina Odil Tadjimuratov ijodiy izlanishlar olib bormoqda. Chimboy tumanida ijodkorlar va hunarmandlar oilasi yashab ijod qilayotgan O.Tadjimuratov Toshkentdagi P.P.Benkov nomidagi Respublika rassomchilik kasb-hunar kolleji (hozirgi ixtisoslashtirilgan san'at maktabi)ning "Zargarlik" bo'limida tahsil oldi. O'qish davomida Fasixitdin Dadamuxamedov, Mexriddin Xoliqov va usta Maxamadjonlardan zargarlik sirlarini o'rganib, shu asosda Qoraqalpog'iston an'anaviy zargarlik maktabi an'alarini davom ettirib kelmoqda. Shuningdek, Qoraqalpog'iston an'anaviy zargarlik maktabining yo'qolib ketgan 15 dan ortiq zargarlik taqinchoqlarining turlarini qayta tiklashga erishdi. Ular qatoriga eng mashhur va sevimli bezaklar hisoblangan "Saukele" va "Tobelik" bosh bezaklari, "Haykel" tumori, sirg'a, shartuyme va bilezik bor. Ustozlari yo'lidan yurib hozirda shogirdlar tayyorlab, zargarlikni rivojlantirishga o'z hissasini qo'shib kelmoqda.

Surxondaryo zargarlik maktabi davomchisi hamda zargarlik sulolasining davomchisi hisoblangan g'uzorlik zargar Sharifjon Raupov ustози Iftixor Kamolovdan zargarlik san'atining sir-asrorlarini o'rgangan. Hunarmand shu kunga qadar dunyoning eng nufuzli muzeylarida saqlanayotgan qadimiy milliy zargarlik buyumlarimizning 400 dan ortiq turini qayta tiklashga muvaffaq bo'ldi.

Toshkentlik ayol zargar Gulrom Yo'ldoshevaning ijodi ham O'zbekiston zargarlik san'atida katta ahamiyat kasb etadi. Uning asarlaridan biri Buxoro zargarlik maktabi uslubida yasagan "Qubba" sirg'alaridir. G.Yo'ldosheva xom ashyo tanlashda mavjud an'analarga amal qilgan holda, buxorolik ustalar qo'llagan simkori, bo'rtma, zarb, donlash turli uslublar – usullaridan ham foydalanishini ko'rishimiz mumkin. Surxondaryo uslubida hunarmandning "Silsila" taqinchog'i ham ajralib turadi. Bezak kompozitsiyasi O'rta Osiyo an'anaviy san'atida keng tarqalgan va sehrli ma'noni o'z ichiga olgan "Silsila" (so'zma-so'z tarjimasi "tebranish") motiviga asoslangan. Shu bilan birga, bezak yengil, naqshinkor, dinamik ko'rinadi.

Yuqorida ta’kidlab o’tilgan ma’lumotlar o’zbek amaliy san’atining barcha turlari singari zargarlik san’atiga ham daxldor, desak mubolag’a bo’lmaydi. Sababi, O’zbekiston zargarlik san’atidagi an’ana va qadriyatlar o’zgacha xarakterga egaligi bilan alohida ajralib turadi. O’zbekiston an’anaviy zargarlik san’atidagi mavjud an’anaga ko’ra, oilalarda qizaloqlar odatda birinchi zargarlik bezaklarini buvisidan olishadi. Ularga dastlab sirg’alar, kichik va ixcham shaklga ega bo’lgan bilakuzuklar hadya sifatida berilgan. Keyinchalik esa, qizlar va ayollarning hayotidagi barcha muhim voqealar va o’zgarishlar yuzaga kelib, to keksalikka qadar bir-biriga bog’lanib, zargarlik buyumlarining butun bir to’plamida o’z aksini topadi. To’y va bayramlarda qizlar va ayollar o’zlarining barcha zeb-ziynat buyumlarini taqib olishlari an’anaga aylangan. Keyinchalik esa, davrlar o’zgarishi amaliy san’atining barcha turlari singari, zargarlik san’atini ham chetlab o’tmaganligiga guvoh bo’lamiz. XX asr o’rtalariga kelib, bir qator zargarlik markazlari, taqinchoqlarning mazmun-mohiyati, ularning noyob texnologiyalari tanazzulga yuz tuta boshladi. Shuning uchun ham ularni qayta tiklash bo’yicha bugungi kunda olib borilayotgan ishlar juda muhim ahamiyatga ega bo’lib, bu xalq madaniy merosining bebaho qatlamini asrab qolish va keyingi avlodga yetkazish imkonini beradi.

Oxirgi 8 yil davomida yutrimizda faoliyat yutitib kelayotgan zargarlarimizning yanada erkin va shiddat bilan ijod qilayotganlarining asosiy sabablaridan biri bu, necha yillardan beri zargarlarga erkinlik eshiklarining keng ochilishi bilan chambarchas bog’liq bo’lgan zamonaviy texnika asbob-uskunalari hamda qimmatbaho tosh va metallar bilan bevosita ta’minlanish yo’l-yo’riqlarining amalga oshirilayotganligi katta turtki berdi. Ayniqsa, sohaning hukumat tomonidan qo’llab-quvvatlashnishi zargarlarning ijodiy jarayondagi erkinliklariga katta yo’l ochib berdi. Buning natijasida esa, zargarlik sohasi faoliyati kengaytirilib sanoat darajasiga olib chiqildi. So’nggi yillar davomida qisqa muddat ichida yurtimizda zargarlik tarmog’i yanada rivojlanligini ko’rishimiz mumkin. “Fonon” ilmiy-ishlab chiqarish korxonasi negizida ishga tushirilgan “Gold Moon Tashkent” MChJ, “Nur star jewelry” MChJ, “Global universal servis” MChJ, “Silk way jewellery manufacture” MChJ, “Caravan silver” MChJ, “Berill gold” MChJ, “Khivah gold” MChJ, “Tashyuvelirtorg” MChJ, “Sofizar jewellery”, “Butterfly original”, “Rayyon jewellery”, “Alifa jewellery”, “Ornament Ij”, “Gavhar Jewel Group”, “Shosh jewellery”, “Colibri Gold Uz”, “Almaz Gold 585”, “Dolphin jewellery” kabi ko’plab zargarlik brendlari yurtimizda zargarlik sanoatini rivojlantirish va innovasion taqinchoqlarni yaratish hukumat tomonidan zargarlik sohasini yanada rivojlanishi uchun berilayotgan imkoniyatlar natijalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa va takliflar. Maqolada keltirilgan yuqoridagi bir qator masalalar asosidagi fikr-mulohazalarga tayanib bir qator taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

- O‘zbekiston zargarlik san’atini an’anaviy maktablar kesimida ilmiy-amaliy asosda kompleks rivojlantirish;
- Mahalliy va xorijiy muzey fondlarida saqlanayotgan XIX – XXI asrlarga oid O‘zbekiston zargarlik asarlari, asbob-uskunalar, zargarlar va ularning ijodini an’anaviy zargarlik maktablari kesimida yorituvchi katalog yaratish;
- O‘zbekiston an’anaviy zargarlik maktablari xaritasini tuzish;
- Zargarlik asarlarini ishlab chiqarishda unutilgan texnologiyalar, jumladan “shabaqa”, “minokori”, “taginishin”, “sovotkori” kabi mahalliy uslublarni va bir qator naqsh turlarini maktablar kesimida tiklash;
- Hozirgi kunda faoliyatini to‘xtatgan Xorazm va Surxondaryo zargarlik maktablarining tiklash jarayonlarini yo‘lga qo‘yish;
- Har bir zargarlik maktablarining an’analarini saqlagan holda zamonaviy, innovatsion asarlarni yaratish;
- Zargarlik sohasida zamonaviy texnologik uskunalar va innovatsion izlanishlarni amaliyotga tatbiq etish;
- Internet tarmog‘ida O‘zbekiston zargarlari ijodini targ‘ibot qiluvchi hamda asarlarni yorituvchi onlayn platformaga ega veb-sayt tashkil qilish;
- San’atshunoslarning tadqiqotlari va rivojlangan davlatlarning tajribalariga tayanib sohaga oid zarur o‘quv adabiyotlar yaratish;
- Zargarlik sohasi uchun tizimli professional kadrlar tayyorlashni tashkil etish va hokazo.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Alijewa S. (1997). Die Juwelierkimst //M. Wostok. DeutschMand. – Berlin. 1997. – Seite 60-61.
2. Akilova K. Mustaqillik davrida O‘zbekiston an’anaviy badiiy hunarmandchiligi // San’at, 2016, № 2. – 18-23 b.
3. Акилова К.Б. Народное декоративно – прикладное искусство Узбекистана. XX век. Алматы: PRINT – S, 2005.
4. Акилова К. Традиционное ювелирное искусство Узбекистана XIX-XXI веков: школы, мотивы, технологии, мастера. //Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi – 2011. – Baki: “Yelm”, 2011. – 297-298 sah.
5. Nodir B. O‘zbekiston amaliy san’ati: an’analar davomiyligi. – T.: “San’at” jurnali nashriyoti, 2021. – 368 b.
6. Binafsha Nodir. O‘zbekiston badiiy hunarmandchiligi. – T.: “San’at”

jurnali nashriyoti, 2025. – 420 b.

7. Dadamuxamedov F. O'zbekiston zamonaviy zargarlik san'ati // K.Behzod nomidagi MRDI Axborotnomasi. – T.: K.Behzod nomidagi MRDI, 2023. – 3-8 b.

8. Dadamukhamedov B. Development Processes of Innovative Jewelry Art in Uzbekistan. // Current Research Journal of History. SJIF Impact Factor: 2023:6.531). Volume 04, Issue 02-2023. – Berlin: Master Journals. Published: February 10, 2023. – P. 01-06.

9. Dadamukhamedov F.G., Dadamukhamedov B.F. The Jewelry Industry in Uzbekistan is One of the Main Drivers of the Domestic Industry // Central Asian Journal of Arts and Design. Volume:05. Issue:02. Feb.2024. – Spain: Central Asian Studies Publisher. – P. 6-11.

10. Kalter J., Pavaloj M. Usbekistan: Erben der Seidenstraße // Buch zur Ausstellung 1995 in Stuttgart. – Stuttgart: Published by Edition Hansjörg Meyer, 1995. – 368 seite.

11. Khakimov A. Atlas of Central Asian Artistic Crafts and Trades. Volume I. – Tashkent. "Sharq", 1999. – P. 222.

12. Khakimov A. The Art of The Northern regions of Central Asia. //History of Civilizations of Central Asia, Volume VI. – Paris: UNESCO Publishing, 2005. – P. 614-624.

13. Гюль Э. Уста заргар Фасхиддин Дадамухамедов // San'at, №1/1999. – 38-40 с.

14. Фахретдинова Д. Ювелирное искусство Узбекистана. – Т.: Издательство литературы и искусства имени Г.Гуляма, 1988. – 204 с.

15. Шоёкубов Ш.К. Ўзбек халқ амалий-безак санъати: //Безакли альбом. – Т.: "Ўзбекистон", 2009 й. – 136 б.